

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.5, oktober 2014

Indledningen er redigeret af Johnny Kondrup og Vibeke A. Pedersen

Tilsyn ved ph.d. Peter Balslev-Clausen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

Kong Harald og Ansgar. Rim-Blade af Danmarks Kirke-Bog til Jubel-Aaret

ved Else Riisager

Indhold

- 1 Digtkreds om kong Harald og Ansgar
- 2 Den samtidshistoriske baggrund
 - 2.1 Tusindårsjubilæet for den danske kirke
 - 2.2 Grundtvigs nye kristendomsforståelse og de rationalistiske teologer
 - 2.3 Grundtvigs motivation og hans interesse for Rimkrøniken
 - 2.4 Værket og Grundtvigs personlige forhold
- 3 Digtkredsens historiske baggrund
 - 3.1 Kristen mission i Norden
 - 3.2 Den nordiske religion og kristendommen
 - 3.3 Harald Klak og Gudfredsønnerne
 - 3.4 Ansgar og de nordiske magthavere
- 4 Primære forlæg
 - 4.1 Ermoldus Nigellus' Digt om Kong Haralds Daab
 - 4.2 Ansgars Levned
- 5 Genre, sprog og stil
 - 5.1 Genre
 - 5.2 Rimkrøniken som forbillede
 - 5.2.1 Monologform
 - 5.2.2 Indledningsvers
 - 5.2.3 Historiserende stiltræk
 - 5.2.4 Pastiche
 - 5.3 Stiltræk fra norrøn digtning

- 6 Metrik
 - 6.1 Dansk Jubel-Hilsen til Kong Frederik den Sjette
 - 6.2 Harald Klak
 - 6.3 Ansgar o: Æsger
 - 6.4 Rimbart
 - 6.5 Christi Kirke
- 7 Digtkredsens modtagelse og efterliv
- 8 Grundtvigs øvrige værker om Ansgar
- 9 Anvendt litteratur
 - 9.1 Trykt
 - 9.2 Utrykt
- 10 Anvendt webside

1 Digtkreds om kong Harald og Ansgar

Kong Harald og Ansgar. Rim-Blade af Danmarks Kirke-Bog til Jubel-Aaret blev digtet af N.F.S. Grundtvig i foråret 1826 og udkom den 9. maj. Bogens anledning var fejringen af tusindåret for Ansgars komme til Danmark i 826. Jubilæumsfestligheden, der var den officielle markering af tusindåret for den danske kirkes grundlæggelse, var fastlagt til 1. pinsedag, den 14. maj 1826.

Mens Grundtvigs *Danske Høitids-Psalmer til Tusindaars-Festen* fra 28. april var skrevet med henblik på at blive sunget ved festgudstjenesterne, så bragte *Kong Harald og Ansgar* den historiske baggrund for jubilæet, samtidig med at værket satte de historiske tildragelser i relation til samtidens kirkelige forhold. "Den signede Dag" fra *Danske Høitids-Psalmer* 1826 blev med tiden en vidt udbredt og højt skattet salme. Digtkredsen om kristendommens begyndelse i Danmark fik langtfra samme gennemslagskraft til trods for, at den i en alment tilgængelig form og på en underholdende måde giver et indblik i et vigtigt afsnit af Danmarkshistorien.

Værket indledes med et motto, der er Grundtvigs danske oversættelse af et par vers fra et af de to gennemgående forlæg, Ermoldus Nigellus' latinske digt om kong Harald Klaks dåb i 826 hos den frankiske kejser, Ludvig den Fromme. Dernæst indeholder det et hyldestdigt i strofisk form til den danske monark i 1826, "Dansk Jubel-Hilsen til Kong Frederik den Sjette". Digtet kan desuden opfattes som en tilegnelse af værket til kongen (se *Poetiske Skrifter* 5 1883, s. 407 og 453).

Digtkredsen består af fire digte, hvoraf de tre første er historiske digte med episk-dramatiske, fortløbende vers og stilmæssigt påvirkede af Den danske Rimkrønike, mens det sidste er et langt, strofisk digt. "Harald Klak" handler om den danske konge og hans følges dåb og ophold hos den mægtige kejser på hans borg Ingelheim ved Mainz, og et gennemgående tema er en sammenstilling af dansk og frankisk religion og kultur. "Ansgar o: Æsger" beskriver Ansgars liv og hans missionsarbejde i Norden, da det var ham, der blev udvalgt til at følge med Harald tilbage til Danmark. "Rimbart" er en hyldest til Ansgars liv og gerning af hans biograf og efterfølger. Endelig skildrer "Christi Kirke" den hellige, almindelige kirkes historie med hovedvægt på den samtidige, danske kirke.

2 Den samtidshistoriske baggrund

Fejringen af tusindårsjubilæet for kristendommens komme til Danmark med kong Haralds døb og Ansgars mission var den ydre anledning til Grundtvigs værk *Kong Harald og Ansgar*. I de følgende afsnit er værket forsøgt sat ind i en lidt bredere, samtidshistorisk kontekst. Først præsenteres andre udgivelser i anledning af jubilæet. Dernæst skitseres Grundtvigs teologiske standpunkter på tidspunktet for *Kirkens Gienmæle* og hans angreb på samtidens rationalistiske teologer i H.N. Clausens skikkelse. Derefter belyses Grundtvigs inspiration fra Den danske Rimkrønike. Til sidst ses værket i forhold til hans personlige situation. Da værket er mere alment litterært end teologisk, fremlægges problemstillingerne fortrinsvis ved hjælp af beskrivelser hentet fra Grundtvigs brevvekslinger.

2.1 Tusindårsjubilæet for den danske kirke

Det officielle jubilæum var ved en kongelig resolution af 10. marts 1826 blevet bestemt til at skulle fejres ved festgudstjenester i alle landets kirker 1. pinsedag, den 14. maj 1826. Men inden da var det blevet forberedt gennem udgivelsen af officielle skrivelser og af værker, udgivet på privat initiativ.

Et hyrdebrev til landets præster var blevet forfattet af biskop Friederich Münter i samarbejde med landets øvrige biskopper. Rundskrivelsen fik titlen *Antistitium Ecclesiae Danicae, Slesvico-Holsaticae et Lauenburgensis Epistola encyclica ad Clerum, de Iubilæo ob seculum decimum Religionis Christianae in Patria feliciter exactum die XIV Maii pie celebrando* (da. Biskopperne for den danske, slesvigsk-holstenske og lauenborgske kirkes hyrdebrev til gejstligheden om jubilæet forud for, at den kristne religions lykkelige tusindår i fædrelandet med fromhed vil blive fejret den 14. maj). Det rundsendtes og blev godkendt af alle landets biskopper. Desuden blev hyrdebrevet sendt til gennemlæsning hos kongen, der udtrykte sin tilfredshed med det.

Hyrdebrevet rummede en fyldig historisk redegørelse for kristendommens komme til Danmark. Fra og med § 7 og 8, der er indgående refereret af Alexander Rasmussen (1925, s. 206-210), bevægede hyrdebrevet sig dog fra det historiske over til at behandle aktuelle problemer. Disse bestod i en tiltagende religiøs vækkelse og almuens oprørstendenser mod gejstligheden. Desuden var der blandt de gejstlige en uklar stillingtagen til et af datidens centrale teologiske emner, forholdet mellem fornuft og åbenbaring. Hyrdebrevets forfattere mente, at 1700-tallets rationelt prægede teologi blev lagt for had af de moderne åbenbarings- og bibelteologer, der undergravede rationalismen ved ad forskellige veje at søge tilbage til Bibelen.

Det var på foranledning af biskoppen over Lolland-Falsters stift, P.O. Boisen, at hyrdebrevet var blevet udvidet med de omtalte § 7 og 8 og deres betragtninger over "den nuværende Tidsalders Aand". De hårde udfald i hyrdebrevet sigtede uden tvivl til Grundtvig og hans forbundsfælle, teologen J.C. Lindberg, igennem hvem han var kommet i kontakt med de religiøst vakte.

Foruden i sin latinske original skulle den del af hyrdebrevet, der handlede om Harald

Klaks dåb, også udbredtes i populær form på dansk. Det skete under titlen *Om Kong Harald Klaks Daab og den Christelige Kirkes Begyndelse i Danmark. Et Skrivt for den danske Borger og Landmand, udgivet i Følge Kongelig allernaadigst Befaling*. Også dette skrift blev tilskrevet biskop Münter og indeholdt som en del af sin grundige historiske fremstilling en versificeret oversættelse ved Knud Lyne Rahbek af Ermoldus Nigellus' samtidige digt om Harald Klaks dåb. Som et tillæg bragte bogen "Nogle Jubelsalmer" af blandt andre B.S. Ingemann og provst Frederik Schmidt. Skriftet udkom ligeledes på tysk i Slesvig.

Ud over Grundtvig var der andre, som på formodentlig privat initiativ udgav skrifter i anledning af jubilæet. Blandt disse kan nævnes Rasmus Sørensen med pjecen *Ansgarius eller en kort eenfoldig Historie, for Børn og Almue, om Christendommens første Indførelse iblandt vore hedenske Forfædre*. Den unge forfatter var tidligere kommet i forbindelse med Grundtvig i anledning af en omvendelseskrise og kendte ligeledes J.C. Lindberg personligt. Efter jubilæumsdagen blev også adskillige af de prædikener trykt, der havde været holdt rundt om i kirkerne.

I Nordtyskland var der på denne tid en righoldig litteratur om kirkens tusindår, Ansgar og hans missionsarbejde. Fra 1820 udsendte Ernst Christian Kruse flere afhandlinger om jubilæet, bl.a. i 1823 en historisk afhandling med kommentarer, *St. Anshar*. Af andre udgivelser kan nævnes en tysk oversættelse fra 1826 af bl.a. Ansgars helgenbiografi: *Leben des St. Willehad's und St. Ansgar's. Ersteres beschrieben von St. Ansgar, letzteres von dessen Nachfolger dem bremischen und hamburgischen Erzbischof Rembert. Nebst einem Briefe Ansgar's* (da. Skt. Willehads og Skt. Ansgars levned. Førstnævnte beskrevet af Skt. Ansgar, sidstnævnte af Rembert, hans efterfølger som bremisk og hamburgensisk ærkebiskop. Derudover et brev fra Ansgar). De latinske tekster var oversat og kommenteret af Carsten Miesegaes, der underskrev forordet den 1. april 1826 i Bremen, der i sin tid var Ansgars ærkebispesæde.

Heller ikke i Sverige gik jubilæet upåagtet hen. I anledning af tusindårsjubilæet kom i 1826 en svensk, biografisk beskrivelse med titlen *Nordens förste lärare Ansgarius, Erke-Biskop i Hamburg, samt Nordens förste Primas Eskil, Erke-Biskop i Lund*. J.P. Landtmanson nævner på titelbladet, at portrætterne er "Tecknade af Fr. Münter" og oversat af ham selv, men der er nok snarere tale om en sammenskrivning af Friederich Münters kirkehistorie og andre kilder.

2.2 Grundtvigs nye kristendomsforståelse og de rationalistiske teologer

Det officielle hyrdebrevs skarpe udtalelser mod de oprørske, bibeltro præster var uden navns nævnelse, men med tydelig adresse til Grundtvig og hans meningsfæller. Mistilliden fra de toneangivende, rationalistiske teologer og embedsmænd med bl.a. professor C.Fr. Horneman og stiftsprovst H.G. Clausen i spidsen var blevet kendeligt forstærket i eftersommeren 1825 ved Grundtvigs angreb på den nyligt udnævnte professor H.N. Clausens dogmatiske afhandling *Catholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus*. I sit modskrift *Kirkens Gienmæle mod Professor Theologiæ Dr. H.N. Clausen* argumenterede Grundtvig med baggrund i sin nyvundne "mageløse opdagelse", ifølge hvilken han ikke længere fandt grundlaget for

kristendommen i Bibelen, men i menighedens fællesskab omkring den apostolske trosbekendelse og sakramenterne dåb og nadver. I den følgende gennemgang af konfliktpunkterne er især de temaet præsenteret, der har sat sig spor i digtet "Christi Kirke".

Clausens værk udkom den 21. august, og Grundtvigs er dateret den 26. august. I et brev til Ingemann fra august 1825 skrev han, at han dagligt blev draget dybere ind i en strid, som han ikke måtte undvige. "Kirkens Fjender rase nu frem i Blindhed, og det er mig klart, Kristi Kirkes Tusindaarsfest i Norden vil blive Kristne uforglemmelig", skrev han og refererede bl.a. til Clausens bog. Han fortsatte:

Gud være lovet, at jeg før denne store Time fik Øje paa den Kirkens Klippe, vi med Luther, Gud ske Lov, have bygget paa, men som i mange Aarhundreder dog har været skjult for Menighedens Øje: det er de kristnes oprindelige, altsaa uforanderlige Trosbekjendelse (vore tre Tros-Artikler), som ved Sakramenterne aabenbar har gjort alle Kirkens Gjæringer, og nu er dens Vidnesbyrd; thi nu staar jeg ikke mere Fare for at dømme nogen eller noget efter min Skriffortolkning, der, naar den er sikrest, dog ej siger mig bestemt, hvor Grænsen er mellem Kristenhedens og Kjætteriets Enemærker (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 69).

I *Kirkens Gienmæle* var en af Grundtvigs hovedindvendinger mod Clausen, at hans lære byggede på Bibelen som eneste autoritet med en skrifttolkning, der tog sit udgangspunkt i fornuften. Clausen havde skrevet, "at Aabenbaringen kun ved Fornuften bliver tilgængelig for Mennesket" (1825, s. 309; se Rønning 1911, bind 3:1, s. 109). Derved fravalgte Clausen ifølge Grundtvig kirkens historiske vidnesbyrd og blev eksponent for det "exegetiske Pavedom", hvor de uddannede teologer tog patent på, hvad der var sand kristendom.

Det var nu "kommet saa vidt, at selv den yngste Professor paa vor Høiskole vil, som summus Theologus [da., den øverste teolog], være Menighedens exegetiske Pave, paa hvis Bud den historisk-christelige Kirke skal nedrives, og en ny bygges" (*Kirkens Gienmæle*, s. 32).

Over for fornuftens døde bogstavlære pegede Grundtvig på, at den sande kirke var den levende kirke, som fandtes i menighedens vidnesbyrd. Kristus er levende til stede i sin menighed ved dåb og nadver. Kristus er det levende ord, og det havde altid været i menigheden sammen med den apostolske trosbekendelse, fadervor og indstiftelsesordene ved sakramenterne (Lausten 2004, s. 221). Grundtvig krævede derfor i fortalen, at Clausen "enten [skulle] gjøre den Christelige Kirke høitidelig Afbigt for sin uchristelige og forargelige Lærdom, eller nedlægge sit Embede og aflægge sit christne Navn" (*Kirkens Gienmæle*, s. IV).

Grundtvig indklagede Clausen for en kirkelig ret, men Clausens svar var at anlægge injuriersag for den borgerlige. Grundtvig og hans gode ven Ingemann var enige om, at kravet til Clausen om at aflægge sit navn af kristen var med til at fremkalde injuriersagen (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 70-72). Men på Ingemanns indvendinger mod kravet og nogle andre påstande svarede Grundtvig den 4. november 1825, "at jeg, Gud ske Lov! ikke fortryder at have skrevet dem" (s. 72). Han fortsatte bl.a.:

at han [Clausen] uden kristelig Tro ej har mindste Ret til at bære det [kristne Navn], det kan vi soleklart bevise, og at han altsaa ved at ville være en vantro Kristen gjør sig selv til en falsk Kristen, hvad Kirken kalder en Kjætter; thi medens det er ham uforment at kalde sig Jesuit, Kristolog eller hvad der ellers kan betegne et eget frit Forhold til Kristus, maa han, efter Fortalens Udtryk, *som ærlig Mand*, nødvendig opgive enhver Fordring paa at hedde *Kristen*, naar han vrager den *Tro*, for hvis Bekjendere det kristne Navn gennem Historien er ejendommeligt (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 74-75).

Også fortalens angreb på en “falsk Lærer” (*Kirkens Gienmæle*, s. IV) fastholdt han:

At oplyste Kristne nu maa hade og [af] al Magt bestride en Falskhed, der udsætter de umyndige og ubefæstede for under Kristendommens Skin at forføres fra kristelig Tro, og som gjør Historiens Vidnesbyrd om Kristendommens velsignede Virkninger til et Skalkeskjul for dens Fjender, *det* er jo dog indlysende (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 75).

2.3 Grundtvigs motivation og hans interesse for Rimkrøniken

Striden skabte et umådeligt røre, og det tærede uden tvivl på Grundtvig, at han havde pådraget sig “det haardeste og afskyeligste, jeg kjender: en Injurieproces” (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 72). For ham var konflikten et samvittighedsspørgsmål, som han skrev til Christian Molbech (Molbech og Grundtvig 1888, s. 141). Men han fandt dog lyspunkter. I samme brev fra 28. marts 1826 gav han udtryk for, at han håbede, at han snart ville få bedre mulighed for at beskæftige sig med, “hvad der er mit Hjertes Lyst, og, i al den Tid jeg kan afvinde Striden, alt længe min ivrige Syssel: poetisk og historisk, saa godt jeg kan, at opklare saavel det christelige, som det danske Folke-Liv i de forrige Tider, uden med mindste Tvang at ville sammenblande deres Træk, eller lade dem skiære hinanden, uden hvor de historisk mødes” (Molbech og Grundtvig 1888, s. 141). Et sådant arbejde er netop et værk som *Kong Harald og Ansgar* et resultat af.

I denne periode genoptog Grundtvig sin beskæftigelse med den middelalderlige danske rimkrønike. Hans fascination af skriftet stammede fra ca. 1815 og havde bl.a. sat sig spor i en udgivelse af dele af *Rimkrøniken* i *Danne-Virke* 1 1816 (*Bibliografien* 297) og en afhandling om den i *Danne-Virke* 4 1818-1819 (*Bibliografien* 342) (se Toldberg 1954, s. 40-95). Den ydre anledning til genoptagelsen var Christian Molbechs udgave af *Den danske Rimkrønike* i december 1825 (Bogfortegnelsen 1839, nr. 2435). Grundtvig skrev til Molbech: “Denne Bog har, lige siden jeg fik den, som stedse ved et godt Tilfælde, fra Jul til Paaske været min daglige, eller, da Dagen tit var optaget, snarere min natlige Læsning” (Molbech og Grundtvig 1888, s. 142). Foruden til en meget grundig og kritisk anmeldelse i *Nyt Aftenblad* over flere numre fra 1. april til 6. maj (*Bibliografien* 429), inspirerede udgivelsen Grundtvig til selv at skrive litterære værker i rimkrønikestil. Indledningen blev gjort med “Broder Niels fra Soor” med betegnelsen “Efterskrift til den danske Rim-Krønike” (i *Nyt Aftenblad* 1826, nr. 4, s. 25-27; *Bibliografien* 428), og det fortsatte med Grundtvigs egen bearbejdelse af *Rimkrønikens* digte (*Bibliografien* 430), der dog først blev udgivet i 1834 (se *Bibliografien* 539). Samtidig med disse værker var det, at Grundtvig skrev *Kong Harald og Ansgar*, hvor især de tre historiske digte er fuldgyldige og varierede udtryk

for hans inspiration fra *Rimkrøniken*.

Mens fejringen af kirkens tusindårsjubilæum var den ydre anledning til *Kong Harald og Ansgar*, blev beskæftigelsen med *Rimkrøniken* således den indre tilskyndelse til værket. Arbejdet med krøniken, dens stil og historiske emne var det åndehul, der gav Grundtvig inspiration, glæde og beroligelse, så han kunne udholde de mange personlige problemer. I et brev til Ingemann den 20. maj, hvor Grundtvig gav en sammenfatning af de forrige måneders vanskeligheder, skrev han, at Gud trøstede ham i trængslerne, "og [at] Hans Engel tilsmilede mig paa hvert Blad af *Rimkrønniken*, saa den blev Figenbladet, der lagdes paa min Hjerte-Byld og lægde den" [citeret uden udgiverens fodnote] (Glædemark 1939-1941, s. 223).

2.4 Værket og Grundtvigs personlige forhold

Grundtvig overrakte Frederik 6. det første eksemplar af *Kong Harald og Ansgar* under en audiens den 8. maj. Fra den 10. april havde han været klar over, at han ville blive dømt for injurier, og at dommen med stor sandsynlighed ville sætte ham under livsvarig censur. Allerede tidligt i striden havde han vidst med sig selv, at han som præst i kirken og som kristen ikke kunne leve i kirkesamfund med Clausen, hvis Clausen ikke tilbagekaldte en lære, der efter hans mening stred mod kirkens bekendelser og Bibelens sandhed (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 73-74). I dagene omkring audiensen var Grundtvig også ved at tage en sag om, hvorvidt hans *Danske Høitids-Psalmer* kunne synges ved pinsegudstjenesten i Vor Frelzers Kirke, hvor han var præst.

Hyldestdigtet, der indleder *Kong Harald og Ansgar*, handler om indvielsen af Christiansborg Slotskirke og er skrevet på et versemål og til en melodi, der var brugt i samtiden. I Hyrdebrevet var det bl.a. nævnt, at kong Frederik 6., endnu før det nedbrændte Christiansborg slot var blevet genopført, havde ladet slotskirken opføre, og at den skulle indvies ved en gudstjeneste ved tusindårsfesten den 14. maj. Det er ikke usandsynligt, at Grundtvig fra først af havde forestillet sig, at hans hyldestdigt skulle have været sunget ved denne lejlighed. I stedet var det på kongens befaling bestemt, at man skulle synge provst Frederik Schmidts "I Tidens dunkle Strøm forsvandt", der også var digtet til lejligheden, og som var med i det tillæg af salmer, der var trykt i biskop Münters officielle udgivelse, *Om Kong Harald Klaks Daab*.

Overrækkelsen af værket, der oprindeligt havde været årsag til audiensen, kom til at stå i skyggen af retssagen. Da kongen venligt, men uden vaklen støttede Grundtvigs modstandere, gik Grundtvig samme dag hjem og renskrev sin ansøgning om at måtte nedlægge sit embede. (For en nærmere udredning af embedsnedlæggelsen og salmesagen, se indledningen til *Danske Høitids-Psalmer* 1826, [Grundtvig nedlagde sit embede](#) og flg. afsnit).

3 Digtkredsens historiske baggrund

Det følgende er et sammenhængende historisk rids af de forhold, der lå bag digtkredsens skildringer af hændelserne især i digtene "Harald Klak" og "Ansgar 3: Æsger".

3.1 Kristen mission i Norden

Først i 800-tallet var de politiske forhold i Nordeuropa meget usikre og omskiftelige. I de danske områder var perioden præget af to kongeslægter, der kæmpede om magten, og som havde forskellige strategier i forhold til Frankeriget, der på denne tid omfattede Frankrig, store dele af Tyskland, Alpeområdet, Ungarn, Italien og den nordligste del af Spanien. Fra 804, hvor Frankerigets samler, Karl den Store, endeligt undertvang de saksiske stammer, stødte den europæiske stormagts grænse ved Elben op imod en slags ingenmandsland, der sluttede ved de danske områder nord for Ejderen.

Det var en fast del af Karl den Stores politik, at han brugte kristendommen til at knytte de forskellige folkegrupper i sit voksende rige sammen til en enhed. Med baggrund i Augustins *De civitate Dei* (da. Om Guds stad) skulle Karl den Store som konge sørge for undersåtternes timelige velfærd, men han havde også ansvaret for deres evige frelse. Han skulle derfor bekæmpe hedenskab og vranglære og danne sit rige, så det blev "et Imperium Christianum (da. et kristent imperium) der i opfyldelsen af Guds lov var det jordiske afbillede af det himmelske civitas dei (da. Guds stad)". Indlemmelse i Frankeriget og omvendelse til kristendommen var to sider af samme sag (Christensen 1969, s. 285).

Også over for de omkringboende folkeslag blev kristendommen brugt som magtpolitik redskab. Både Karl den Store og hans søn, Ludvig den Fromme, støttede aktivt mission blandt folkeslagene ved Frankerigets yderområder, men hvor f.eks. sakserne som en del af indlemmelsen i riget fik kristendommen påtvunget med magt og tvangsdåb, blev strategien for missionen i Norden en anden.

3.2 Den nordiske religion og kristendommen

Inden 800-tallet havde der været forsøg på at kristne Norden. Der gik frasagn om kristne missionærer, der var blevet myrdet og kastet i vandet, og i en næsten samtidig frankisk beretning fortælles det, at munken Willibrord omkring 715 besøgte kongen over de vilde daner i Jylland. Willibrord blev modtaget ærefuldt, men da han begyndte at missionere, blev kongen vred, eftersom han, som det berettes, var forhærdet af sæder, hengiven til afgudsdyrkelse og uden håb om et bedre liv (Koch 1950, s. 48).

Sparsomme og langt senere nedskrevne kilder af kristne skribenter viser asatroen med hovedguderne Odin og Thor som den fremherskende blandt de nordiske folk. Men at der også fandtes forfædre dyrkelse, er ophøjelsen til gud af den afdøde konge, Gammel Erik, et tidligt bevidnet eksempel på (Rimbert u.å.: ca. 870, kap. 23; Rimbert 1885, s. 69-70). Der var intet præsteskab, og kongen eller den stedlige høvding var centrale i den praktiske gudsdyrkelse, så en begyndende mission blandt samfundets ledere var hensigtsmæssig.

På Grundtvigs tid var kilderne til viden om den nordiske religion først og fremmest sagaerne og eddaen samt enkelte fagbøger, der byggede på disse kilder (se uddybende fremstilling i indledningen til "Om Asalæren" 1807, afsnittet "[Grundtvigs mytologiske](#)

[værkhorisont](#)”). I denne litteratur spillede skjalde en stor rolle som formidlere af fortællingerne om de nordiske guder. Det udnyttede Grundtvig, da han i det historiske digt “Harald Klak” stillede sin selvopfundne skikkelse, skjalden, op som kulturbærer og forsvarer af asatroen over for den kristne Theut, der i kildeskiftet af Ermoldus er kantor i kirken i Ingelheim og i digtet giver stemme til den kristne fortælling.

De nordiske folk mødte kristendommen på handelspladser som Hedeby, Ribe og Birka, hvor også udenlandske, kristne købmænd handlede, og danske handelsfolk drog til den vigtige handelsby Dorestad i Frisland, hvor de så kristendommen udøvet. Fra omkring 800, da de danske vikinger begyndte at tage på togt, førte de sammen med handels- og røvergødet også en kulturpåvirkning med hjem fra de kristne lande Irland, England og Frankeriget.

3.3 Harald Klak og Gudfredsønnerne

Den danske Kong Gudfred var kendt for sine konflikter med Karl den Store, og det lykkedes ham at holde stand over for kejserens ekspansionspolitik. Efter at Gudfred blev myrdet 810, flygtede hans sønner til Sverige, men de vendte dog snart tilbage for at være konger eller medkonger 813-854.

Harald Klak tilhørte en anden gren af kongeslægten og blev konge 812-813 sammen med sin bror, Reginfred. De indgik en fredsaftale med frankerne i foråret 813, men da Gudfredsønnerne vendte tilbage senere på året, blev kongerne fordrevet. I kampen for at genvinde magten blev Reginfred dræbt, og Harald søgte i sit eksil støtte hos den nye frankiske kejser, Ludvig den Fromme. Harald blev den første og eneste danske konge, der anerkendte frankisk overherredømme og blev vasal. Efter et forgæves erobringstogt i 815 genindsatte Ludvig den Fromme i 819 Harald som konge, men han skulle dele magten med et par af Gudfreds sønner, der blev medkonger. Man ved ikke, hvordan de har fordelt magten imellem sig, men det er sandsynligt, at Harald var i Jylland.

Forholdet mellem Harald Klak og Gudfredsønnerne var konfliktfyldt. I 823 bad Harald personligt kejseren om hjælp, og et par frankiske grever blev sendt af sted for at undersøge tilstanden i det såkaldte normanniske rige. I 825 blev der udarbejdet fredsbetingelser mellem Gudfredsønnerne og kejseren, og støtten til Harald syntes at ændre karakter.

Den kristne forpost mod nord var Hamborg. I 823 rejste ærkebiskop Ebo af Reims, hvorunder Hamborg på daværende tidspunkt hørte, til danernes områder og nåede til Hedeby. Foruden kejserens tilskyndelse havde Ebo i forvejen sikret sig pavens bemyndigelse til at forkynde evangeliet i Norden. Direkte missionsarbejde har næppe fundet sted, men ærkebispens har som stormand forhandlet med kongerne. I sommeren 826 rejste Harald Klak så med hustru, søn og følge til Mainz for under stor festivitas og med deltagelse af kejser Ludvig den Fromme og hans nærmeste familie at blive døbt. Harald fornyede den tidligere anerkendelse af kejserens overherredømme og lod sin søn og sin nevø blive tilbage i kejserens palads Ingelheim som en slags privilegerede gidsler. Af kejseren fik han landskabet Rustringen vest for Wesers munding og sejlede derefter hjem med kostbare gaver.

Allerede i 827 blev Harald Klak igen fordrevet af Gudfredsønnerne, og hans tid som konge var forbi. Efterfølgende opholdt han sig syd for Ejderen og i Frisland og støttede senere Lothar, en af kejserens sønner, i hans oprør mod faderen med vikingeangreb mod det frankiske rige.

3.4 Ansgar og de nordiske magthavere

Ansgar og hans medhjælper Autbert fulgte med Harald Klak og hans følge tilbage til de danske områder efter dåben i 826. Men da Harald allerede i 827 mistede sin del af kongedømmet til Gudfredsønneren Erik (Horik) 1., forlod også Ansgar landet og blev de næste to år sammen med Harald i områderne nord for Elben. I denne periode blev hans følgesvend Autbert syg og døde.

Ansgar var vokset op i det velrenommerede benediktinerkloster Corbie i Flandern, der var ledet af abbed Adalard, en fætter til Karl den Store. Ansgar blev munk og arbejdede som lærer i klosterscholen. Som ung var han blandt dem, der blev overflyttet til det nyoprettede datterkloster Corvey i Sachsen, der var grundlagt for at styrke kristendommens udbredelse blandt de tvangsdøbte saksere. Her arbejdede han først som lærer, men blev senere præsteviet. Det var på opfordring af den frankiske kejser Ludvig 1. den Fromme, at han i 826 fulgte med den danske konge, ligesom biskop Ebo af Reims havde billiget hans missionsrejse og senere optrådte som hans rådgiver. Ansgars opgave var at støtte den nydøbte Harald Klak, hans familie og følge i deres nye tro og at missionere i Danmark. De nåede dog næppe længere end til Hedeby, og opholdet blev under alle omstændigheder kortvarigt.

I 830 tog Ansgar til handelsbyen Birka i Sverige, hvor hans kristne mission havde bedre fremgang. Missionsrejsen var kommet i stand gennem en henvendelse til kejseren fra den svenske konge, og i de halvandet år, opholdet varede, lykkedes det Ansgar og hans hjælper at samle en menighed og at få bygget den første kirke i Norden.

Efter hjemkomsten blev Ansgar i 831 udnævnt til ærkebiskop i et nyoprettet bispedømme i Hamborg. Med hensyn til ansvaret for missionsvirksomheden i Norden og blandt de slaviske folk blev Ansgar ligestillet med biskop Ebo af Reims. Man ved ikke meget om Ansgars arbejde de følgende år, men han har sandsynligvis udbygget menighed, skole og bibliotek i Hamborg, når han ikke har opholdt sig på klosteret Tourhout ved Brügge i Flandern, som dannede det økonomiske grundlag for missionsvirksomheden. Da Frankeriget blev delt 843 ved traktaten i Verdun, mistede han dog dette støttepunkt.

845 blev lavpunktet, men også vendepunktet i hans karriere. Vikinger brændte Hamborg med kloster og kirke ned, så Ansgar og hans medarbejdere måtte flygte ud af byen over hals og hoved. I Birka dræbte hedninger den ene missionær og drev den anden på flugt. Omstændighederne resulterede i, at Ansgars bispesæde blev flyttet til Bremen, der var et etableret og velhavende bispedømme, og at det efter en del politiske forviklinger blev lagt sammen med ærkesædet i Hamborg.

I Danmark havde missionen ligget stille, men de nye økonomiske muligheder gjorde

Ansgar i stand til som pavelig og kongelig legat at optræde som stormand over for den danske konge, der på sin side af politiske årsager var tvunget til at have kontakt med det østfrankiske rige og kong Ludvig den Tyske. Med rigelige gaver og god rådgivning vandt Ansgar efterhånden kong Erik (Horik) 1.s fortrolighed, og de diplomatiske forhandlinger resulterede bl.a. i, at Ansgar ca. 850 fik bygget en kirke og ansat en præst i Hedeby, og at de, der ønskede det, frit kunne slutte sig til menigheden.

I Sverige fik Ansgar tilsvarende mulighed for at genoprette missionen. Da Ebo og hans slægtning, der var fordrevet fra Birka, var utilbøjelige til selv at tage af sted, rejste Ansgar dertil i 853. Med støtte fra den danske konge lykkedes det ham også her at genetablere menigheden, opføre en kirke og opnå frihed til at prædike.

Da Ansgar vendte tilbage fra sin Sverigesrejse, var der igen uro i Danmark. Omkring 854 prøvede en vikingehøvding af Erik 1.s slægt at vinde riget fra ham, og i et stort slag døde vikingehøvdingen, kongen og mange andre af kongeslægten. Rådgiverne for den nye konge, Horik 2. Barn, var fjendtlige over for den kristne mission, og kirken i Hedeby blev lukket. Ved mellemkomst af jarl Borkar, der tidligere havde hjulpet Ansgar, og som var slægtning til begge konger, blev kirken dog snart åbnet igen, og der blev endog givet tilladelse til at ringe med en kirkeklokke. Der var nu trosfrihed for kristne, og omkring 855 fik Ansgar af kongen en grund forærende til et kirkebyggeri på handelspladsen Ribe.

I efteråret 864 blev Ansgar alvorligt syg og døde den 3. februar 865 i Bremen omgivet af trofaste medarbejdere. Blandt dem var Rimbart, der blev hans efterfølger som ærkebiskop. Man ved meget lidt om Rimbarts arbejde i Danmark, og kilderne indeholder intet om organiserede missionsfremstød af ham og hans umiddelbare efterfølgere. Rimbart blev kendt for sin skildring af Ansgars liv i helgenbiografien *Vita Ansgarii* (da. Ansgars Levned).

Resultaterne af Ansgars og Rimbarts arbejde gennem prædikantvirksomhed og diplomati var tilsyneladende ikke overvældende. De havde opnået kulturfrihed for kristendommen med bygning af tre kirker og ret til at prædike i dem samt trosfrihed for dem, der ønskede at slutte sig til kristendommen. Kirkerne lå ganske vist på centrale handelspladser, men det var steder, hvor berøringen med kristendommen i forvejen lå lige for ved kontakten mellem hedenske og kristne handelsfolk.

4 Primære forlæg

Til digtkredsens historiske digte foreligger to markante forlæg. Begge værker er samtidige med de historiske begivenheder og er som kildekrifter interessante til belysning af 800-tallets danske og svenske historie set ud fra Frankerrikets religiøse og kulturelle synsvinkel. Begge forlæg har sat sig omfattende spor i *Kong Harald og Ansgar* 1826.

4.1 *Ermoldus Nigellus' Digt om Kong Haralds Daab*

Til "Harald Klak" er hovedforlægget 4. bog af Ermoldus Nigellus' *Carmen Elegiacum* (da. Elegisk digt) til Kejser Ludvig den Frommes forherligelse, der er skrevet kort

efter år 826. 4. bog er optaget i Jakob Langebeks udgave fra 1772 *Scriptores Rerum Danicarum Medii Ævi* (da. Danmarks middelalderlige historieskrivere), bind 1, s. 427-495. Allerede da Grundtvig udarbejdede "Et Blad af Jyllands Rimkrønike" har han kendt Ermoldus' digt (se *Heimdall* 1816, f.eks. s. 150 og 152), og da han skrev digtkredsen i foråret 1826, har han igen benyttet Langebeks udgave og muligvis ejet den (Bogfortegnelsen 1839, nr. 1). Ved foreliggende udgivelse er værket læst efter Hans Olriks oversættelse fra 1886, *Ermoldus Nigellus' Digt om Kong Haralds Daab*, der indeholder indledning og oplysende noter.

Ermoldus' latinske elegi er skrevet med det formål at formilde kejser Ludvig den Fromme. I 4. bog hyldes kejseren som en from, kristen fyrste, hvis inderlige ønske er at udbrede kristendommen til de ædle, men afgudsdyrkende daner. Hans velvilje og rundhændethed over for den hedenske konge udmales i prægtige detaljer ligesom også pragten ved hoffet og den kunstneriske udsmykning af borg og kirke. Værket giver ligeledes et indblik i datidens kristendomsopfattelse og den omvendelsesprædiken, man fandt formålstjenlig. Den indgående skildring viser, at Ermoldus om ikke har deltaget i Haralds dåb, så har været meget tæt på begivenhederne og de kejserlige kredse.

Samtidig med at Grundtvig har forholdt sig meget frit til 800-talsdigtet med hensyn til udeladelser, tildigtninger og omtolkninger, har han overtaget mange enkeltheder. Som eksempel kan nævnes, at Matfrid og Theuto, der i forlægget er bipersoner og kun bliver kort omtalt (Ermoldus 1886, s. 14, 22 og 27), i "Harald Klak" bliver mere udfoldede som personer og får til opgave at forklare historierne bag vægudsmykningerne i borgens gildesal og i kirken. For yderligere eksempler på digtets forhold til forlægget henvises til punktkommentarerne.

4.2 Ansgars Levned

Til "Ansgar ☉: Æsger" er hovedforlægget Rimberts helgenbiografi *Vita Sancti Ansharii* (da. Den hellige Ansgars Levned), som Grundtvig ligeledes har læst i *Scriptores Rerum Danicarum Medii Ævi* (da. Danmarks middelalderlige historieskrivere), bind 1, s. 398-424 (Bogfortegnelsen 1839, nr. 1). Det også i nutiden højt vurderede skrift er forfattet omkring 870 af Ansgars nære medarbejder og efterfølger som ærkebiskop og en ukendt medforfatter (jf. Rimbart 1885, s. 7 f.). Hensigten med biografien har været at vise Ansgar som en from mand, der var lige så hellig som de kristne martyrer, og desuden at fastslå ærkebispedømmet Hamborg-Bremens betydning (Rimbart 1885, s. 2-3; Lausten 2004, s. 22). Ved foreliggende udgivelse er værket læst efter andenudgaven af P.A. Fengers oversættelse fra 1863. Hans Olrik har forsynet andenudgaven, *Ansgars Levned*, med en historisk indledning og noter.

Angående oversættelsen meddelte Fenger i fortalen til førsteudgaven, at bl.a. "Biskop Grundtvig [har] gennemgaaet det Hele" (Rimbart 1863, s. XIV). Et sådant arbejde har ligget Grundtvig nær, da han allerede i november 1814 havde lavet en fuldstændig oversættelse af værket, som han i øvrigt aldrig fik trykt (Grundtvig-arkivet fasc. 236; *Bibliografien* 4, s. 22).

Læs mere

Om Grundtvigs oversættelse, se Toldberg 1946, s. 94-97; Lundgreen-Nielsen 1980, bind 2 s. 630-631.

Den første udgave på dansk af værket var den teologiske student C.S. Leys fra 1837, *Ansgars Levnet beskrevet af Erkebiskop Rimbert og en anden Discipel* [sic: *Discipel, GV*]. Fire vers fra Grundtvigs digt "Rimbert" findes i citat på titelbladet.

Grundtvig benyttede Rimberts biografi som forlæg ved omtalen af Ebo af Reims og til afsnittene om Ansgar i "Et Blad af Jyllands Rimkrønike" (se *Heimdall* 1816, f.eks. s. 144-145, 149 og 176-177). Da han i 1817 udarbejdede artiklen "Ansgars Eftermæle", var den hovedkilden (*Danne-Virke* 3 1817, s. 105). Angående sin vurdering af *Vita Ansgarii* (da. Ansgars Levned) skriver han, at

Rimberts Bog ikke allene er af uskatteerlig Vigtighed for Nordens Historie, men tillige i sig selv et af de ypperste Skrifter fra den tidligere Middel-Alder, thi vel er Latinen intet mindre end [dvs. alt andet end, GV] classisk, og det har sagtens bidraget til at nedsætte den i de Boglærdes Øine; men Tonen er baade, som Adam af Bremen siger, oprigtig (*veredicus*) og tillige saa inderlig opbyggelig, at man kan læse mange Helgenes Levnet, uden saameget Udbytte, som eet Blad hos Rimbert giver en Læser, der har Hjerte for Kiærlighed og Guds frygt (*Danne-Virke* 3 1817, s. 103).

Til digtkredsens "Ansgar ☉: Æsger" har Grundtvig ikke alene benyttet det latinske skrift som forlæg, men det har også været kilde til især hans gengivelse af Ansgars psyke, tænkemåde og drømme. I *Ansgars Levned* virker de mange drømmesyner eller visioner autentiske, og det er sandsynligt, at de hviler på oplysninger fra Ansgar selv, også selvom sådanne syner hørte med til helgenbiografiens genre (se Høirup 1966, s. 76). Synerne har således været med til at styrke Ansgars status som hellig mand, da de kan sammenstilles med tilsvarende drømmesyner i bl.a. profetlitteraturen i Det Gamle Testamente, hvor de i lighed med andre former for visioner traditionelt er blevet tydet som åbenbaringer fra Gud.

Læs mere

Se f. eks. kaldelsen af Zakarias i Zak 1,3, og at han modtager sine syner i drømme, Zak 4,1 f. Også profeten Daniel er kendt for sine drømmesyner, Dan 7,1 f.

I "Ansgar ☉: Æsger" bruges de tre gengivne syner til at vise de indre tilskyndelser og den kristne fortrøstning, der drev Ansgar fremad igennem de forskellige faser af hans livsgerning. I det første drømmesyner bliver han kaldet til at udføre en særlig gerning (s. 17-20; se også s. 34), i det andet får han syndsforladelse (s. 20-22) og i det tredje en kaldelse til at være missionær i Danmark og Sverige (s. 27-29).

Også til dette forlæg har Grundtvig forholdt sig frit, og mange andre eksempler på

forholdet mellem *Ansgars Levned* og “Ansgar ɔ: Æsger” og “Rimbert” kan ses af punktcommentarerne.

5 Genre, sprog og stil

Digtkredsen i *Kong Harald og Ansgar* 1826 beskrives ud fra flere genrebegreber. Digtene betragtes dernæst i deres forhold til det dominerende stilistiske forbillede, *Den danske Rimkrønike*, der er genreskabende på dansk grund. Desuden omtales stiltræk hentet fra den norrøne digtning.

5.1 Genre

Ud over det indledende hyldestdigt består *Kong Harald og Ansgar* 1826 som nævnt af en digtkreds med fire digte.

Digtene i digtkredsen hører til en hovedgenre i Grundtvigs forfatterskab, som han selv satte meget højt, nemlig den historisk-poetiske. Overordnet betragtet dækker betegnelsen historisk stof formidlet i poetisk form. Undertitlen *Rim-Blade af Danmarks Kirke-Bog til Jubel-Aaret* præciserer, at der er tale om enkeltstående digte med stof fra dansk kirkehistorie, udvalgt med henblik på den danske kirkes jubilæum i 1826. Alle fire digte i digtkredsen er desuden i monologform med en jegfortæller. Monologformens muligheder afsøgte og udfoldede Grundtvig få år senere med *Krønike-Riim* fra 1829 og dens andenudgave fra 1842 (*Bibliografien* 477A og 477B).

De tre første digte kan betegnes som historiske digte, hvad der var en populær genre også hos andre af romantikkens forfattere. Digtene kan beskrives som episk-dramatiske fortællinger på vers, hvor der i den fortløbende monolog er indlagt replikskifter, gengivet direkte eller i varierende former af indirekte tale og tanke. Teknikken er især brugt i “Harald Klak”, hvor den er med til at formidle stoffet på en let, spøgeful og talesprogsagtig måde. Grundtvig havde tidligere anvendt formen f.eks. i det dramatiske optrin “Paaske-Lilien” fra 1817 (*Danne-Virke* 2 1816-1817, s. 291-325; *Bibliografien* 306).

5.2 Rimkrøniken som forbillede

Digtkredsens dominerende stilistiske forbillede er *Den danske Rimkrønike*, som udkom trykt af Gotfred af Ghemen i København i 1495. Som tidligere nævnt (se afsnittet [Grundtvigs motivation og hans interesse for Rimkrøniken](#)) var Grundtvig meget fascineret af *Rimkrøniken*, og den fik efterhånden en plads blandt hans mest foretrukne lekturer rangerende på linje med Bibelen (Toldberg 1954, s. 60). Værket er en konge- eller Danmarkshistorie fra den første sagntid til Christian 1. og betoner ligeligt det kirkelige og det nationale. *Rimkrøniken* består af 115 enkeltstående digte, hvor hver konge i monologform og i fortløbende vers fortæller om sin egen regeringstid. Episk-dramatiske, men også didaktiske elementer er fremtrædende, og digtene indeholder stilistiske træk hentet fra mange kilder, lige fra det talte sprogs ordsprog og talemåder over folkevisen til Bibelen og det pseudoaristoteliske *Secretum secretorum* (da. Hemmelighedernes hemmelighed), der er en lærebog for fyrster.

5.2.1 Monologform

Rimkrønikes konsekvente brug af monologformen bevirker, at den enkelte konge som jegfortæller undertiden ikke bare beretter om sit eget liv med dets betydningsfulde hændelser, men også gengiver sin egen død og sit eftermæle. Dette træk har Grundtvig overtaget i digtet "Ansgar", hvor hovedpersonen fortæller detaljer fra sit eget dødsleje, f.eks. "Skiøndt hørt ei blev mit høie Raab / Om Kronen prud, jeg stirred paa, / Til Øiet brast i dunkle Vraa!" og gengivelsen af hans egne ord fra dødsøjeblikket (s. 34). Det hører med til stilen, at jegfortælleren gengiver forhold, han ikke kan være vidende om, som når der i "Harald Klak" refereres en replik af kejser Ludvig fra før, den berettende Harald Klak ankommer til kejserens borg (s. 3 f.).

Monologformen fra *Rimkrøniken* ligger også bag bruddet med formen i "Rimbert". Her fortæller Rimbert ikke om sit eget liv, men holder en lovprisningstale over Ansgar til et imaginært publikum, indledt med retoriske spørgsmål. Ved at spille på stilen viser forfatterpersonen indirekte, at indholdet i Rimberts eget liv var Ansgars liv og gerning og formidlingen af disse. Det var Rimbert, der skrev *Vita Ansgarii* (da. Ansgars Levned), og det var ham, der videreførte Ansgars missionsgerning ved at blive hans efterfølger i ærkebispesædet. Samtidig formidler bruddet med formen på sofistikeret vis Rimberts evangeliske ydmyghed og det at have taget et helligt liv som forbillede for sit eget liv, alt sammen træk, der indgik som vigtige dele af det middelalderlige fromhedsideal.

Også monologformen i det afsluttende digt "Christi Kirke" er inspireret af *Rimkrøniken*. Her er jeget en personificering af den almindelige kristne kirke, der præsenteres i digtets første strofer.

5.2.2 Indledningsvers

I *Rimkrøniken* er det almindeligt, at et digt indledes med nogle vers af mere almen, tit moraliserende karakter. Det kan være en leveregel eller et ordsprog, der så efterfølgende eksemplificeres gennem beretningen om den pågældende konges liv. I en kladde til "Ansgar ɔ: Æsger" har Grundtvig arbejdet med sådanne indledningsvers:

Ansgar ɔ: Æsger

Verden er falsk, som Skum paa Vand,
Hun skuffer dem mest, som hun føier,
Kiød er som Græs, saa vee den Mand,
Der til det, som Støtte sig bøier!
Lettere sagt er intet Ord,
Og klarere er ingen Tale,
Høres dog mindst af Alt paa Jord
I Hytter og Høielofts-Sale!

(Grundtvig-arkivet, fasc. 388.107, transskriberet af GV med udeladelse af intern varians).

Grundtvig kasserede versene. På et andet manuskriptark, der indeholder 36 vers fra digtets begyndelse, findes de traditionelle indledningsvers ikke, og de første verslinjer

afviger kun ubetydeligt fra førstetrykkets version (Grundtvig-arkivet, fasc. 388.106).

5.2.3 Historiserende stiltræk

Rimkrønikens brug af en jegfortæller, der beretter om sit eget liv, giver en illusion af autenticitet, der dels styrker beretningen som et udtryk for sandfærdig historiefortælling, og dels giver den et skær af personlig bekendelse. Bruddene i jegfortællingen peger samtidig på tekstens karakter af fiktion. Denne effekt overfører Grundtvig på jegfortællerne i sin digtkreds. Illusionen om fortællere fra 800-tallet, der beretter om selvoplevede, samtidige hændelser samt egne drømme og tanker, bliver understreget af den arkaiserende sprogbrug.

Især de tre historiske digte er fyldt med ord og vendinger, der var gammeldags allerede i Grundtvigs samtid, og som har til hensigt at signalere et middelalderligt præg. Nogle udtryk er hentet fra folkevisernes almindeligt brugte formler som “Der axled jeg Skarlagens-Skind” (s. 26) og “i den Danske Konges Gaard / i Kongens Gaard” (s. 27 / 44). Fra folkevisernes sprogbrug stammer også det hyppigt anvendte adverbielle, forstærkende led 'fuld-' i eksempelvis “fuldsær” og “fuldblege” (s. 8) (jf. Skautrup 1947, bind 2, s. 76).

Andre eksempler er brug af forældede kasusformer som det dativiske “i Volde” (s. 2) og bøjning af stedord i køn og med subjektgentagelse som i “den Daab er Sjæle-Gavn, / Med Troen hun Salighed volder” (s. 8). Ligeledes anvendelsen af verbalformer som “gange” med præteritumsformen “ginge” for henholdsvis “gå” og “gik” (s. 2, 14) og udtryk som “Herre-Færd” (dvs. stateligt optog, s. 3) og “Ære-Skiaenk” (dvs. æresgave, s. 30). Mange af disse ord og udtryk underbygger desuden tekstens poetiske stilleje. Det samme kan siges om et udtryk som “tie kvær” (dvs. ti stille!, s. 4), der i 1800-tallet blev hentet fra folkeviser og dialekter af tidens digtere for at gøre sproget mere poetisk og gammeldags.

Også *Rimkrønikens* anvendelse af ordsprog og talemåder er videreført i digtkredsen og giver en gammeldags sprogtone. For eksempel indeholder digtene et ordsprog som “Hvert Æble fuldlangt man trille maa, / Før meer det ei smager ad Roden!” (s. 13), der kan føres tilbage til Peder Laales ordsprogssamling på latin og dansk, der formentlig stammer fra midten af 1300-tallet. De fleste af ordsprogene findes i Peder Syvs store ordsprogssamling fra 1682-1688, *Aldmindelige Danske Ord-Sproge og korte Lærdomme*, der bl.a. bygger på ældre kilder. I 1817 have Grundtvig i artiklen “Om Ordsprog” bl.a. understreget ordsprogenes ælde (Danne-Virke 3 1817, s. 62-88; *Bibliografien* 312; se Lundgreen-Nielsen 1980, bind 2, s. 734-736).

Alle disse eksempler styrker illusionen om, at digtkredsen er en poetisk tekst fra fortiden. Der henvises i øvrigt til de mange punktkommentarer, der beskriver stiltrækkene.

5.2.4 Pastiche

Det må ikke overses, at digtkredsen på mange måder sprænger *Rimkrønikens* stil. Et påfaldende træk er brugen af underdrivelser, drillerier og ironiske bemærkninger hentet fra talesproget, f.eks.

Vi Daner, om end kun lidt vi veed,
Dog førde lidt meer udi Skjolge!
Thi dril os ei saa, Du Tydske Mand,
Som Katten man træder paa Hale!
For Tunge ei hold din hvasse Tand,
Om mærke vi skal paa din Tale! (s. 12).

Også den hyppige anvendelse af bibelallusioner i digtkredsen adskiller den fra *Rimkrøniken*, der kun indeholder få parafraaser af bibelsteder. I digtkredsen er henvisningerne til Bibelen et iøjnefaldende træk alene på grund af deres mængde. I begyndelsen og slutningen af "Harald Klak" findes der f.eks. også henholdsvis en omvendelsesprædiken (s. 1 f.) og en kristen bekendelse (s. 15 f.). Der henvises i øvrigt til punktcommentarerne og bibelstedsregisteret.

Dertil kommer tilføjede emner, temaer og stiltræk, der er karakteristiske for Grundtvigs værker, og som når ud over *Rimkrønikes* rammer og horisont. Eksempelvis kan nævnes den tematiske sammenligning af asatro og kristendom i "Harald Klak".

Alligevel overtager digtene i digtkredsen så mange stiltræk fra *Rimkrøniken*, at man kan hævde, at digtene bidrager til at danne en egen undergenre. Man kan sige, at ligesom romantiske digtere som Oehlenschläger efterlignede den middelalderlige folkevise i en folkevisepastiche som "De tvende Kirketaarne", så efterlignede Grundtvig den middelalderlige historiefortælling på dansk, *Den danske Rimkrønikes* kongerim, i pastichen "Harald Klak". Samtidig udvidede han genren til at omfatte andre betydningsfulde, middelalderlige personligheder. De stiltræk, der er overtaget og omformet fra *Rimkrøniken*, er med til at give digtkredsen i *Kong Harald og Ansgar* en tilstræbt ægthed og historisk forankring, men også et folkeligt præg, der gør det historiske stof til en levende fortælling.

5.3 Stiltræk fra norrøn digtning

Ud over stof fra den nordiske mytologi om bl.a. Odin og et af hans mange tilnavne, Alfader, indeholder *Kong Harald og Ansgar* 1826 også stiltræk, der er karakteristiske for den norrøne digtning.

I digtene findes der flere kenninglignende billeder. En kenning er en særlig form for poetisk omskrivning, der blev brugt i skjaldedigtningen. En kenning indeholder mindst to substantiver, f.eks. "Havfru-Kaaben" (s. 42). Meget ofte er kenningen en metafor som her, hvor der er tale om en billedmæssig omskrivning for "havet". I en ægte kenning har en del af udtrykket desuden ofte tilknytning til den nordiske mytologi.

De stilfigurer af denne type, der forekommer i *Kong Harald og Ansgar*, er dannet på samme eller næsten samme måde som den ægte, norrøne kenning. Som andre eksempler kan nævnes "gyngende Heste" (dvs. skibe, s. 3) og "Svane-Vangen" (dvs. havet, s. 41).

Også den hyppige brug af bogstavrim (alliterationer eller stavrim) som var rimformen i den norrøne digtning, kan være inspireret direkte herfra. Teknikken består i, at begyndelseslyden på en betonet stavelse gentages. Det ses f.eks. i “Om Rinde i Vest, og om Vale!” (s. 9), “For **B**ibel saa kaldte han **B**ogen,” (s. 13) og “Saa **L**ys og **L**ov-Sang fulgdes ad!” (s. 19).

6 Metrik

Der henvises i øvrigt til [Vejledning til metriske oplysninger](#).

6.1 Dansk Jubel-Hilsen til Kong Frederik den Sjette

Digtet er i samme versemål som Thomas Kingos salme “Far, Verden, far vel”; versemålet er bl.a. brugt af Grundtvig i “De levendes Land”, skrevet i 1824 (se *Bibliografien* 502A).

5 strofer a 6 vers.

Versemål: amfibrakisk med mandlig udgang.

Stavelsesantal: 5 11 11 11 11 5.

Rimstilling: aabbcc; a ♂, b ♂, c ♂.

(Thuner 1930, nr. 139 og 515).

6.2 Harald Klak

Versformen er en tillempning af *Rimkrønikens* knittelvers og har ikke fri udfyldning af de tryksvage stavelser.

Versemål: jambisk-anapæstisk med cæsur i vers med mandligt rim.

Stavelsesantal: 9 9 9 9 etc.

Rimfølge: krydsrimet: ababcdcdef etc.; a ♂, b ♀, c ♂ d ♀, e ♂ f ♀.

6.3 Ansgar ɔ: Æsger

Versformen er en tillempning af *Rimkrønikens* knittelvers og har ikke fri udfyldning af de tryksvage stavelser.

Versemål: jambisk.

Stavelsesantal: 8 8 8 8 8 etc.

Rimfølge: parrimet: aabccdde etc.; a ♂, b ♂, c ♂ d ♂, e ♂.

6.4 Rimbert

Versformen er en tillempning af *Rimkrønikens* knittelvers og har ikke fri udfyldning af de tryksvage stavelser.

Versemaal: trokæisk med mandlig udgang.

Stavelsesantal: 7 7 7 7 7 etc.

Rimfølge: parrimet: aabbcdddee etc.; a ♂, b ♂, c ♂ d ♂, e ♂.

6.5 Christi Kirke

Strofen er i barform, der består af del A, som gentages, efterfulgt af del B, således af mønsteret bliver A-A-B. Strofeformen er meget anvendt i salmer og folkelige sange (Brincker 1974, s. 34).

62 strofer a 6 vers.

Versemaal: trokæisk.

Stavelsesantal: 7 8 7 8 7 7.

Rimfølge: ababcc; a ♂, b ♀, c ♂.

7 Digtkredsens modtagelse og efterliv

Der er ikke fundet anmeldelser eller anden offentlig omtale af værket, men i et brev fra den 17. maj 1826 skrev Ingemann således til Grundtvig om *Danske Høitids-Psalmer* og *Kong Harald og Ansgar*: “Tak for dine gudelige Folkesange til Tusendaarsfesten! At de maatte støde Provst og Bisp, faldt af sig selv og forundrede mig ikke. I Dag har jeg glædet mig over din Harald og Ansgar og takket dig hjærtelig paa vor gamle Moders [dvs. Danmarks] Vegne for dit kjærlige Kirkekvad” (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 76-77).

Helt oversat i offentligheden i Grundtvigs levetid var værket dog ikke. I 1853 udsendte det slesvigske Traktat-Selskab et særtryk, der indeholdt “Ansgar 3: Æsger”, og digtkredsen blev udgivet igen i forbindelse med markeringen af tusindåret for Ansgars død i 1865. De historiske digte om Ansgar og Rimbert blev trykt som et tillæg til P.A. Fengers oversættelse af *Ansgars Levnetsbeskrivelse*, der kan ses som en forberedelse til jubilæet. I forordet håber Fenger, at digtene “vil bidrage til at Læseren faaer et livligere Billede af Ansgar” (Rimbert 1863, s. XVI). Andenudgaven af digtkredsen udkom i umiddelbar tilknytning til den store mindefest i København i februar 1826 (om udgivelserne, se tekstreddegørelsens afsnit [Tryk](#); om mindehøjtideligheden, se Brun 1882, bind 2, s. 437-443).

I 1873-1874 blev der af digtet “Christi Kirke” uddraget en salme og en sang. Salmen “Faderen saa høit i Løn” består af strofe 10-14 (s. 39-40), der indeholder den hellige, almindelige kirkes pinseprædiken med fremhævelse af Jesu gerning, dåb og nadver (Fenger 1873 [1857], nr. 1126; *Sang-Værk* 3 1948, nr. 7). Sangen “Dronning over Dane-mark” består af strofe 18-19 (s. 41), 26-27 (s. 43) og 29-31 (s. 44) og handler om den kristne mission i Danmark, der foregik med fredelige midler (Trier 1874, nr. 132; *Sang-Værk* 3 1948, nr. 98). Sangen fik et efterliv i *Højskolesangbogens* 2. til 15. udgave (Dam 1992, s. 57).

8 Grundtvigs øvrige værker om Ansgar

Ansgars person og hans missionsarbejde var et af de områder, Grundtvig gentagne gange vendte tilbage i sit lange, produktive liv. Nedenfor er angivet værker, hvor emnerne får en grundigere behandling:

- (1816: december 1815) "Et Blad af Jyllands Rimkrønike" (*Heimdall* 1816, s. 94-187; *Bibliografien* 269). Fra dette lange digt udskiller Grundtvig tre digte eller sange til *Sang-Værk* 2 1870: "Ebbe og Harald Klak. [Der er saa bredt et land bag Rhin]" (nr. 109), "Ansgar og Ødbert. [Hos Fyrsterne sad tæt i Ring]" (nr. 110) og "Ansgars Død. [Ansgar han laae paa Sotteseng]" (nr. 111).
- (1817) "Ansgars Eftermæle" (*Danne-Virke* 3 1817, s. 101-167).
- (1826) "Klar op, du Sky paa Øien-Bryn" (*Danske Høitids-Psalmer* 1826, III; *Bibliografien* 433A).
- (1842) "Ansgar. [Aanden lignes allerbedst]" (s. 105-109) (*Krønike-Riim*, 2. udg. 1842 [1829]; *Bibliografien* 477B).
- (1847) "Nordens Evangelister. [Der throned en Keiser i Englehjem]" (*Bibliografien* 889a). Digtet blev genoptrykt i *Sang-Værk* 2 1870, nr. 112.
- (1865) "Til Ansgars Minde. [Han var ingen mægtig Aand]" og et foredrag om Ansgar, efterfølgende trykt i *Dansk Kirketidende* 1865, sp. 127-132. Digtet blev skrevet til og sunget umiddelbart før Grundtvigs kirkehistoriske foredrag ved mindefesten for Ansgars død, 3. februar 1865 i Kasino (se *Bibliografien* 1368; Brun 1882, bind 2, s. 437-443). Digtet blev bl.a. genoptrykt i *Sang-Værk* 2 1870, nr. 126.
- (1866) "Ansgar-Trøsten. [Øer, hører! Herren siger:]" (*Dansk Kirketidende* 1866, sp. 561-562; *Bibliografien* 1398). Digtet blev genoptrykt i *Sang-Værk* 2 1870, nr. 125.

De fleste af disse værker er omtalt i Høirup 1966, s. 73-85.

9 Anvendt litteratur

9.1 Trykt

- Ansgar & Rimbert (1826) *Leben des St. Willehad's und St. Ansgar's. Ersteres beschrieben von St. Ansgar, letzteres von dessen Nachfolger dem bremischen und hamburgischen Erzbischof Rembert. Nebst einem Briefe Ansgar's* overs. Carsten Miesegaes. Bremen.
- Auken, Sune (2005) *Sagas spejl. Mytologi, historie og kristendom hos N.F.S. Grundtvig*. København.
- *Bibliografien*, se Johansen, Steen (1948-1954).

- Brincker, Jens (1974) *Musiklære og musikalsk analyse*. 5. del: *Form*. København.
- Brun, H. (1882) *Biskop N.F.S. Grundtvigs Levnedsløb, udførligst fortalt fra 1839. Et Bidrag*, bind 2. Kristiania, Kolding & København.
- Bruun, Chr. (1886) *Bibliotheca Danica. Systematisk Fortegnelse over den danske Literatur fra 1482 til 1830, efter Samlingerne i det store kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn*. København.
- Christensen, Torben (1969) *Kyrkohistoria. I. Fra evangelium til den pavelige gudsstat*. København, Oslo, Stockholm m.fl.
- Dam, Poul (1992) *Grundtvig-tekster i Sangbøgerne med særligt henblik på højskolesangen. En bibliografisk oversigt*. Aarhus.
- *Den danske Rimkrønike. I. Ghementrykket 1495 med variantapparat*. (1961) udg. af Helge Toldberg. København.
- Ermoldus Nigellus (1772) "Ermoldi Nigelli Narratio de Baptismo Haraldi Danorum Regis An. 826" [u.å.: efter 826], i *Scriptores Rerum Danicarum Medii Ævi*, udg. af Jacob Langebek, bind 1, s. 398-424. København.
- Ermoldus Nigellus (1886) *Ermoldus Nigellus' Digt om Kong Haralds Daab*, overs. Hans Olrik [u.å.: efter 826]. København.
- Fenger, P.A. (1873) *Tillæg til evangelisk-christelig Psalmebog* 7. oplag, [1857]. København.
- Glædemark, H.J.H. (1939-1941) "N.F.S. Grundtvigs Nedlæggelse af Præsteembedet i 1826. En kildekritisk og psykologisk Studie" i *Kirkehistoriske Samlinger*, 6. række, 3. bind, s. 201-304. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1816: december 1815) "Et Blad af Jyllands Rimkrønike", i *Heimdall. Dansk Nytaaars-Gave for 1816*, s. 94-187. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1816-1817) *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 1. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1817) "Paaske-Lilien", i *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 2, s. 291-325. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1817) "Om Ordsprog" i *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 3, s. 62-88. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1818-1819) *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 4. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1826) "Broder Niels fra Soor. (Efterskrift til den danske Rim-Krønike)", i *Nyt Aftenblad* 1826, nr. 4, s. 25-27. København.

- Grundtvig, N.F.S. (1826) *Danske Høitids-Psalmer til Tusindaars-Festen*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1832) "De Levendes Land" i Hagen, L.C. (1832) *Historiske Psalmer og Riim til Børne-Lærdom*, s. 197-203. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1842) *Krønike-Riim til levende Skolebrug med Oplysninger*, 2. udg. [1829]. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1847) "Nordens Evangelister" i *Dansk Kirketidende* 1846-47, sp. 545-547. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1865) *Til Ansgars Minde. 3die Februar 1865*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1866) "Ansgar-Trøsten" i *Dansk Kirketidende* 1866, sp. 561-562. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1870) *Sang-Værk til Den Danske Kirke-Skole*, i (1868-1881) *Psalmer og aandelige Sange*, bind 1-6, bind 2. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1882) *Grundtvig og Ingemann. Brevvexling 1821-1859*, udg. af Svend Grundtvig. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1888) *Christian Molbech og Nikolai Frederik Severin Grundtvig. En Brevvexling*, samlet af Chr.K.F. Molbech og udg. af L. Schrøder. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1948) *Sang-Værk. Salmer og kristelige digte 1809-1843*, i (1944-1964) *Grundtvigs Sang-Værk*. Samlet Udgave, bind 1-6, udg. af Th. Balslev, Ernst J. Borup, Uffe Hansen, Ejnar Skovrup & Magnus Stevns, bind 3. København.
- Høirup, Henning (1966) "Grundtvig og Ansgar" i *Guldalderstudier. Festskrift til Gustav Albeck den 5. juni 1966*, red. Henning Høirup, Aage Jørgensen & Peter Skautrup, s. 73-85. Aarhus.
- Johansen, Steen (1948-1954) *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs Skrifter*, bind 1-4. København.
- Kaspersen, Søren; Sigurd Kværndrup, Lars Lönnroth & Thorkil Damsgaard Olsen (1990) *Dansk litteraturhistorie. 1. Fra runer til ridderdigtning o. 800-1480*, 2. udg. [1984]. København.
- Koch, Hal (1950) *Den Danske Kirkes Historie*. Bind 1. *Den ældre middelalder indtil 1241*. København.
- Kruse, Ernst Christian (1823) *St. Anschar*. Altona.
- Lausten, Martin Schwarz (2004) *Danmarks kirkehistorie*, 3. udg. [1983]. København.

- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*, bind 1-2. København.
- Münter, Friederich (1826) *Nordens förste lärare Ansgarius, Erke-Biskop i Hamburg, samt Nordens förste Primas Eskil, Erke-Biskop i Lund*, overs. af J.P. Landtmanson. Christianstad.
- Møller, Niels (1926) "Grundtvig og Ansgar" i Gunner Engberg red. 826–1926. *Et Festskrift til den danske Kirke*, s. 69-83. København.
- Oehlenschläger, Adam (1926) "De tvende Kirketaarne" i Oehlenschläger, Adam (1926) *Oehlenschläger. Poetiske Skrifter 1-5*, udg. af Helge Topsøe-Jensen, bind 1, s. 76-81 [1811]. København.
- Pedersen, Vibeke A. (2007) "Rimkrøniken" i Klaus P. Mortensen & May Schack red. (2007) *Dansk litteraturs historie. Bind 1. 1100-1800*, s. 140-142. København.
- Rasmussen, Alexander (1925) *Frederik Münter. Et Mindeskrift*, bind 1:1, s. 205-212. København.
- Rimbert (1772) "Vita S. Anscharii Archiepiscopi Hamburgensis a S. Remberto conscripta", i *Scriptores Rerum Danicarum Medii Ævi*, udg. af Jacob Langebek, bind 1, s. 427-495. København.
- Rimbert (1837) *Ansgars Levnet beskrevet af Erkebiskop Rimbert og en anden Discipel* [sic: Discipel, GV] overs. Christian Sigfred Ley, [u.å.: ca. 870]. København.
- Rimbert (1863) *Ansgars Levnetsbeskrivelse*, overs. P.A. Fenger, [u.å.: ca. 870]. København.
- Rimbert (1885) *Ansgars Levned*, overs. P.A. Fenger, udg. med noter af Hans Olrik, [u.å.: ca. 870] [1. udg. 1863]. København.
- Rønning, Frederik (1911) *N.F.S. Grundtvig. Et Bidrag til Skildring af dansk Åndsliv i det 19. Århundrede*, bind 3:1. København.
- Skautrup, Peter (1947) *Det danske Sprogs Historie. Andet Bind. Fra Unionsbrevet til danske Lov*, s. 73-80. København.
- Syv, Peder (1682-1688) *Aldmindelige Danske Ord-Sproge og korte Lærdomme*. København.
- Sørensen, Rasmus (1826) *Ansgarius eller en kort eenfoldig Historie, for Børn og Almue, om Christendommens første Indførelse iblandt vore hedenske Forfædre*. København.
- Thuner, O.E. (1930) *Dansk Salme-Leksikon: Haandbog i dansk*

Salmesang. En hymnologisk Sammenstilling af Ord og Toner med historiske og bibliografiske Oplysninger. København.

- Toldberg, Helge (1946) *Grundtvig som filolog.* København.
- Toldberg, Helge (1954) “Grundtvig og Den danske Rimkrønike”, i *Grundtvig-Studier* 1954, s. 40-95. København.
- Trier, Ernst (1874) *Sange for den kristelige folke-skole.* København.

9.2 Utrykt

- Grundtvig-arkivet fasc. 236, Det Kongelige Bibliotek, København.
- Grundtvig-arkivet, fasc. 388.106, Det Kongelige Bibliotek, København.
- Grundtvig-arkivet, fasc. 388.107, Det Kongelige Bibliotek, København.

10 Anvendt webside

- [Danmarkshistorien](#) (16. juli 2012)